د افغانستان اسلامي امارت
د علومو اکاډمي
معاونیت بخش علوم طبیعی - تخنیکی

طبیعت

بررسی محیط زیست افغانستان پرابلم ها و راه های حل آن

(ځانګړې ګڼه)

په دې ګڼه کې:

- بررسی پرابلم های محیط زیست ناشی از...
- د هستوګنې د چاپیریال او روغتیا ترمنځ...
- د چاپیریال ساتنې په موخه له عضوي کثافاتو...
- بررسی شیوع امراض نباتی ناشی از آلودگی...
- په کرنه کې د فاضله اوبو د بیار کارونې خرنګوالی...
- بررسی عوامل تخریب لایه اوزون و اثرات آن...

۳ - ۴

- دورهٔ سوم
- ربع سوم و چهارم
- شمارهٔ مسلسل: ۶۴ - ۶۵
- سال ۱۴۰۱ هـ. ش.
- سال تأسیس: ۱۳۶۸ هـ. ش.
- کابل – افغانستان

مجلهٔ علمی - تحقیقی طبیعت
شمارهٔ ۳ - ۴ سال ۱۴۰۱ هـ. ش.

TABIAT

Quarterly Journal

Establishment : 1989
Research and Scientific Publication of
Afghanistan Science Academy
Serial No: 64-65

Address:
Afghanistan Science Academy
Torabaz Khan, Shahbobo Jan Str.
Shahr-e-Now, Kabul, Afghanistan.
Tel: 0202201279

د افغانستان اسلامي امارت

د علومو اکاډمي

معاونیت بخش علوم طبیعی – تخنیکی

طبیعت

(بررسی پرابلم های محیط زیست در شهر های بزرگ کشور و راه های حل آن)

(ځانګړې ګڼه)

مجلۀ علمی - تحقیقی

کیمیا، زراعت، بیولوژی، طب، فارمسی، جیولوجی، جیوفزیک، جغرافیۀ طبیعی، هایدرومیتیورولوژی، ریاضی، فزیک، مهندسی، انرژی، تکنالوژی معلوماتی و ...

سال تأسیس 1368 هـ . ش

شمارۀ مسلسل: 64 - 65

یادداشت:

- مقـالـه رســـماً از آدرس مشـــخص بـا ذکر نـام، تخلص، رتبـه علمی، نمبر تیلفون، و ایمیل آدرس نویسنده به اداره اکادمی علوم فرستاده شود.

- مقالۀ ارسالی باید علمی – تحقیقی، بکر و مطابق معیارهای پذیرفته شدۀ علمی باشد.

- مقاله باید قبلاً در جای دیگری چاپ نشده باشد.

- عنوان مقاله مختصر و با محتوا مطابقت داشته باشد.

- مقاله باید دارای خلاصـۀ حد اقل حاوی 80 الی 200 کلمه بوده، و گویای پرسـشـی اصلی باشد که مقاله در پی پاسـخ دهی به آن اسـت. همچنان خلاصه باید به یکی از زبان‌های یونسکو ترجمه شده باشد.

- مقاله باید دارای مقدمه، اهمیت، مبرمیت، هدف، سـؤال تحقیق، روش تحقیق، نتایج به دسـت آمده و فهرست منابع بوده و در متن به منبع اشاره شده باشد.

- مقاله باید بدون اغلاط تایپی با رعایت تمام نکات دسـتور زبان، تسـلسـل منطقی موضـوعات در صفحۀ یک رویه کاغذ A4 در برنامۀ word تنظیم شده باشد.

- حجم مقاله حد اقل 7 و حد اکثر 15صفحه معیاری بوده، با فونت 13 تایپ شود، فاصله بین سطر ها واحد (Single) باشد و به شکل هارد و سافت کاپی فرستاده شود.

- هیأت تحریر مجله صلاحیت رد، قبول و اصلاح مقالات را با در نظر داشت لایحۀ نشراتی اکادمی علوم دارد.

- تحلیل ها و اندیشـه های ارائه شده بیانگر نظریات محقق و نویسنده بوده، الزاماً ربطی به موقف اداره ندارد.

- حق کاپی مقالات و مضامین منتشره محفوظ بوده، فقط در صورت ذکر مأخذ از آن استفاده نشراتی شده می تواند.

- مقالۀ وارده دوباره مسترد نمی گردد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هیأت کمیسیون ارزیابی مقالات:

- الحاج شیخ الحدیث مولوی امیرجان ثاقب
- سرمحقق محمد یاسین فرهمند
- سرمحقق داکتر احمدشاه عمر وردک
- داکتر سید حبیب الله پیرزاده
- سرمحقق عبدالحفیظ عزیزی
- محقق خلیل الرحمن بارکزی

مشخصـــات اثـــر

ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم افغانستان

مدیر مسؤول: سید محمد اسماعیل آغا

مهتمم: معاون محقق قاری صدیق الله فیضی

ادیتور و مهتمم: معاون محقق قاری صدیق الله فیضی

محل چاپ: مطبعهٔ بهیر، کابل - افغانستان

آدرس: اکادمی علوم افغانستان، طره باز خان واټ

کوچهٔ شاه بوبوجان، شهرنو، کابل

شمارهٔ تماس ریاست اطلاعات و ارتباط عامه: 0202201279 (0093)

شمارهٔ مدیر مسؤول: 0782083013

ایمیل ریاست اطلاعات و ارتباط عامه: info@asa.gov.af

ایمیل مدیریت مجله: tabiatjournal@yahoo.com

اشتراک سالانه:

کابل: 320 افغانی

ولایات: 480 افغانی

کشورهای خارجی: 20 دالر امریکایی

- قیمت یک شماره در کابل:
- برای استادان و دانشمندان اکادمی علوم: 70 افغانی
- برای محصلین و شاگردان مکاتب: 40 افغانی
- برای سایر ادارات: 80 افغانی

فهرست مطالب

پیام های مقامات ذیصلاح پیرامون سیمینار

د افغانستان د اسلامی امارت د ریئس الوزراء جلالتمآب محترم ملا محمد حسن آخند .... ریئس الوزراء پیغام	1
پیام جلالتمآب محترم شیخ الحدیث مولوی فریدالدین محمود ریئس اکادمی علوم	4
پیام وزارت محترم زراعت، آبیاری و مالداری	6
د علومو اکاډمۍ ښځېنیز سیمنیار ته د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت پیغام	9
پیام ریاست پوهنتون کابل..	12
پیام پوهنتون پولی تخنیک کابل..	14

عنوان	نویسنده	صفحه
بررسی پرابلم های محیط زیست ناشی...	سرمحقق محمد یاسین فرهمند	16
د هستوګنې د چاپیریال او روغتیا تر منځ د ...	څېړنپوه ډاکټر احمدشاه عمر وردک	32
بررسی استفادهٔ مجدد از پلاستیک های ...	سرمحقق ویس الدین جواد	51
د چاپیریال ساتنې په موخه له عضوي کثافاتو ...	څېړندوی خلیل الرحمن بارکزی	72
بررسی شیوع امراض نباتی ناشی از آلودگی های...	معاون سرمحقق محمد طاهر رسولی	85
بررسی عوامل تخریب لایهٔ اوزون و اثرات آن ...	سرمحقق لطیفه قریشی	96
سیستم تصفیه فاضلاب انفرادی کوچک ...	سرمحقق عبدالحفیظ عزیزی	113
ارزیابی شاخص های محیط زیستی مبتنی بر ...	معاون سرمحقق نصر الله فلک	125
په کرنه کې د فاضله اوبو د بیا کارونې خرنګوالی...	څېړندوی محمد منیر نظیری	141
ارزیابی اولویت بندی گزینه های جمع آوری زباله...	معاون سرمحقق محمد مرتضی شیرزوی	160
قطعنامهٔ سیمینار		182

د افغانستان د اسلامی امارت د رئیس الوزرا جلالتمآب محترم

ملا محمد حسن آخند پیغام

بسم الله الرحمن الرحیم

ډېر د ویاړ او خوشحالی ځای دی چی نن ورځ د افغانستان د علومو اکاډمی د طبیعی- تخنیکی علومو معاونیت، د کیمیا، بیولوژی او کرنې مرکز په ابتکار او نوښت د افغانستان د ژوند چاپیریال څېړنه، ستونزې او حل لارې تر سرلیک لاندې علمی څېړنیز سمینار چې د هیواد په اوسنیو شرایطو کې دیره گتوره، مهمه او حیاتی موضوع شمیرل کیږی دایر کړې دی.

د ژوند چاپېریال نوی مسله نه ده، بلکې هغه مهال چې لوی او متعال خدای جل جلاله ځمکه او آسمان چې د ژوند د چاپېریال یوه برخه گنل کیږی په خپل عظیم قدرت سره پیدا کړل، دغې موضوع ته یی په خپل مقدس آسمانی قرآن کریم کې داسې اشاره کړی ده، **رَبَّناَ مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلاً.** ترجمه ای الله (ج) نه دی پیدا کړی تاسو دا دنیا (مخلوق) بی فایدې.

الله تبارک و تعالی د خپلو تولو موجوداتو لپاره د ژوند چاپیریال په داسې شرایطو او نظم پیدا کری چی هیڅ نیمگرتیا او کمی نه تر سترگو کیږی او د ژوند ټول حیاتی شرایط یی په یو پرمختللی میکانیزم سره په کې ځای پر ځای کری دی که چیرته په علمی، مسلکی او د انصاف او عدالت په تله ور څخه سالمه گته پورته شی، نو په دې صورت کې به درباري تعالی په دې ښکلی چاپریال کې د هیڅ موجود لپاره کومه جدی ستونزه رامینځته نه شی او د ټولو پیدا شویو موجوداتو د ژوند نظام به په نورمال ډول راون دی.

خو که غیر علمي او غیر مسلکی مداخله په کې وشی او له بې انصافی او اسراف څخه کار واخیستل شي، نو د ژوند د چاپېریال نظم او ښکلا به بدلون وکړی، د غیر نورمال اقلیمي تغییراتو لامل به شی، چی په دی سره به د هوا ککړتیا چې د ټولو ژوندیو موجوداتو د حیاتي عنصر یعنی اکسیجن لرونکی ده، د اوبو ککړتیا چی دا هم

د ټولو ژوندیو موجوداتو د ژوند او بقا لپاره یو مهم او حیاتی عنصر ګنل کیږی او بلاخره د ټول چاپیریال ککړتیا رامینځته شی چې له یوی خوا به د دول ناروغیو لامل وګرځی او له بلې خوا به د انسان په شمول د ټولو ژوندیو موجوداتو روغتیا ته کلکه او شدیده صدمه ورسیږی او د هغوی حیاتی نظام به په معلول، معیوب او نیمګری بدل کړی او د خپل ژوند اړتیاوی به په نورمال ډول پوره نه کړای شی.

له بلې خوا به ټول زراعتی او اقتصادی سیستمونه له ستونزو سره مخ ګری او زمونږ د اسلامی مجاهد، غیور، تاریخی ځلیدلی هیواد او ټولنی د ترقی پرمختک رغونی او سمسورتیا مخه به دوب کری، نو له همدې کبله په ټوله کې دا د هر وګړی په تیره بیا د علماو خیرونکو، پوهانو، د اهل رشتې متخصصینو، علمی کدرنو او ظرفیتونو اسلامی، ایمانی وجدانی او مسلکی مسئولیت او وجیبه ده چی ده ژوند چاپیریال د خوندی ساتلو مسلکی او معقولی لاری چاری ولټوی او د الله جل جلاله دا ښکلی، شیرازه او سمسور طبیعت له پورته یادو و ستونزو څخه وژغوری.

انسان که له یوې خوا د ژوند چاپیریال د ککرتیا لامل کیږی له بلی خوا د ژوند چاپیریال د ساتنی مسؤلیت هم پر غاره لری، ځکه چی د الله جل جلاله خلیفه د ځمکې پر مخ د خلکو د لارښوونی او مسؤلیت ښودلو لپاره را استولی او په اړه یی الله تبارک و تعالی په قرآن عظیم الشان کې داسی فرمایی: **اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً** البقره آیت 30 . الله جل جلاله هغه ته د هر څه علم ورکری و جی نورونسلونو ته یی وښیی او هغوی ته یی ورزده کری.

د همدې علم په فیض او برکت سره یی انسان تر نورو مخلوقاتو غوره کړی او د دې تر څنګ یی په یو شمیر مسولیتونو هم مکلف ګرځولی دی هغه دا چی د ځمکی پر مخ د ټولو منابعو څخه داسې استفاده وکری چی په طبیعت کې د ستنونزو ر رامینځته کیدو سبب نه شی او د هغه د ویجارتیا او تخریب لامل ونه ګرځی.

د بشریت سترلارښود حضرت محمد صلی الله علیه و سلم د طبیعت د سموسورتیا په هکله داسې فرمایلی دی. **مَا مِنْ مُّسْلِم یَغْرِسُ غَرْسًا اَوْ یَزْرَعُ زَرْعًا فَیَأکُلُ مِنْهُ طَیْرٌ اَوْ اِنْسَانٌ اَوْ بَهِیْمَةٌ اِلَّاکَانَ لَهُ اَوْ کَماَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صلی الله علیه و سلم** هر مسلمان چې ونه کښینوی او یایی کښت کری، هغه څخه مرغان انسانان او حیوانات

استفاده کوی د هغه شخص لپاره صدقه گنل کیږی له پورته مبارک حدیث شریف څخه څرگندیږی چی د بشریت ستر لارښود له نن څخه تقریبا 1445ه.ق سوه کاله مخکې د ژوند د چاپریال په اهمیت پوره پوه و او خلک یی د هغه خوندی ساتلو ته تشویق او ترغیب کری دی.

د افغانستان د علومو اکادمی څخه چی د هیواد په کچه ستره علمی څیرنیزه اداره ده، د دغسی علمی – سمینار جورول چی په اوسنیو شرایطو کی زمونږ د هیواد او خلکو لپاره فوق العاده مهم دی، دزره له کومې مننه کوم، هیله مو دا ده چی په دغسې سمینارونو کی علمی بحثونه تر سره شی او د ژوند د چاپریال ساتنی علمی لارې چارې په گوته شی. په پای کې مقالی چاپ او د هیوادالو د لاس رسی وړ وگرځی.

و من الله التوفیق

پیام جلالتمآب محترم شیخ الحدیث مولوی فریدالدین محمود

رئیس اکادمی علوم افغانستان

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ .

والصلوة والسلام علی سیدالانبیاء والمرسلین محمد و اله و اصحابه اجمعین.

جای بس خوشی است این که مرکز علوم کیمیا، بیولوژی و زراعت معاونیت بخش علوم طبیعی موضوع بسیار مهم و با اهمیت را که حیات تمامی موجودات زنده به آن وابسته است مورد توجه قرار داده و سمینارعلمی تحقیقی را تحت عنوان (بررسی محیط زیست در افغانستان، پرابلم ها و راه های حل آن) دایر نموده است. محیط زیست که در برگیرندهٔ تمامی پدیده های فزیکی و بیولوژیکی بوده از جملهٔ نعماتی است که الله ج برای بنده گانش عطا فرموده است و تجلی گاه الله ج است. بدون تردید محیط زیست سالم، با نشاط و طراوت بخش از مهمترین نعمت های پروردگار برای بشریت و تمامی مخلوقات است و جلوه تابناک و ارزشمندی از منظومه نظام آفرینش آفریدگار می باشد. انسان این اشرف مخلوقات برای بقای خود وابسته به محیط زیست بوده و تمامی نیازمندی های خویش را از آن بدست می آورد پس صحتمندی آنها وابسته به محیط زیست شان است. می گویند عقل سلیم در بدن سالم بوده و بدن سالم نیازمند محیط سالم است. متأسفانه امروز در اثر عوامل مختلف از قبیل ازدیاد نفوس، پیشرفت صنعت استفاده نامعقول و بیش ازحد از منابع طبیعی، ازدیاد وسایط ترانسپورتی، استعمال تیل های بی کیفیت و وسایط نقلیه کهنه و فرسوده، محیط زیست تخریب گردیده و از اثر آن حتی اقلیم جهانی تغییر کرده است، افغانستان هم که جزء همین جهان است از تأثیرات عوامل متذکره در امان نمانده، پرابلم های محیطی در این کشور روز تاروز افزایش می یابد، بناءَ ضرور است که دانشمندان این پرابلم های را ریشه یابی نموده و راه های حل علمی و معقول را برای ادارات مسئوول حفاظت محیط زیست پیشنهاد نمایند، تا هم برای خود و هم برای سایر موجودات زنده محیط زیست سالم را تهیه نموده و حیات همو طنان خویش را مصئون سازند.

در پایان جا دارد از مرکز علوم کیمیا، بیولوژی و زراعت معاونیت علوم طبیعی – تخنیکی اکادمی علوم بخــاطر تــدویر سمینار عــلمی– تــحقیقی (بــررسی مــحیط زیست در افغانستان، پرابلم ها و راه های حل آن) که یک موضوع فوق العاده مهم و حیاتی است ابراز امتنان و تشکر نموده و از بارگاه رب العزت موفقیت های بیشتر برای شان متمنا ام.

با احترام

شیخ الحدیث مولوی فریدالدین محمود

رئیس عمومی اکادمی علوم افغانستان

پیام وزارت زراعت، آبیاری و مالداری

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم، فاعوذ بالله من الشیطن الرجیم

بسم الله الرحمن الرحیم.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (41) صدق الله العظیم.

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

با در نظر داشت مفهوم آیات متبرکه فوق، مشکلات محیط زیستی در جهان امروزی از دست افعال و اعمال نادرست بشر است. کشورهای صنعتی جهان در عرصه های مختلف به رقابت های رو آورده که از اثر انتشار گازهای گلخانه یی آنها، کرهٔ زمین به پدیده شوم چون تغییرات اقلیم روبرو شده است. تاثیرات تغییرات اقلیم یکسان بالای همه زنده جان ها اعم از نباتات، حیوانات، پرندگان و بشر می باشد، آلودگی های آب، هوا و خاک را به بار آورده است و نفوس جهان را دچار مشکلات مثلا" امراض گوناگون و کاهش در کمیت و کیفیت غذا ساخته و مهاجرت های محیط زیستی که منجر به تغییرات در فرهنگ، رسوم و عنعنات گردیده و به مشکلات جامعه انسانی افزوده است. از همه مهمتر، تنوع حیات که زنجیره مهم از ابقای حیات بشر در روی زمین به شمار میرود شدیداً تحت تهدید قرار داشته و حتی بعضی از انواع منقرض و یا در حال انقراض قرار دارند.

کشور عزیز ما که دارای اقلیم خشک و نیمه خشک بوده و از لحاظ آسیب پذیری به عواقب تغییرات اقلیمی بیشتر متأثر می باشد و منحیث عضو دهکده جهانی از اثرات منفی محیط زیست، سالم نه مانده و بعضی عوامل همچون جنگ های خانمان سوز، فقر، بیکاری، نبود انرژی بدیل، عدم آگاهی مردم و استفاده از باروت های گوناگون این معضل را چندین برابر ساخته است. کشور های جهان سوم همواره از ناحیه تغییرات اقلیمی رنج می برند و خسارات انگفتی را متحمل می شود.

مشکلات محیط زیست که اخیراً مشاهده گردیده است بطور خلاصه ذکر می گردد:

سرازیر شدن سیلاب های مدهش در اکثریت ولایات کشور که خسارات مالی و جانی در پی داشت، خشک سالی های اخیر که از اثر آن اکثریت دهاقین کشور نمی توانند نباتات مروج را به اندازه کافی کشت نمایند و مردم مجبور می شوند تا به مهاجرت های محیط زیستی رو بیاورند. بطور مثال هامون های پوزک و صابری که یک زمان مهد فرهنگ و اقتصاد مردم بومی سیستان بود امروز از اثر تغییرات اقلیمی به صحرا مبدل گردیده است.

علاوه بر مشکلات محیطی فوق الذکر، تغییرات اقلیم تأثیرات بسیار منفی بالای زراعت و تولید زراعتی نیز داشته که از جمله میتوان مشکلات ذیل را یاد آور شد:

- تغییر در زمان گل دهی و رشد بطی انواع نباتی؛
- گسترش و شیوع امراض نباتی از خشکسالی و باران های نا منظم موسمی؛
- تغییر میزان و وقوع بارندگی در مناطق مختلف که بالای رطوبت و فرسایش خاک تأثیر گذاشته که هردو از عوامل مهم سکتور زراعت به حساب می آیند؛
- تشدید تبخیر و تعرق که در نتیجه نیاز محصولات زراعتی به آب افزایش گردیده است؛
- کاهش آب برای آبیاری و در نتیجه به مخاطره قرار گرفتن مصئونیت غذایی؛
- کاهش تنوع حیات و تأثیرات سوء بر انواع حیوانی و نباتی؛
- تأثیرات نامطلوب بر ایکوسیستم ها ناشی از تغییر در زنجیره غذایی بنا بر مهاجرت حیوانات وحشی و تغییر پوشش نباتی ناشی از خشکسالی؛
- تشدید خطر انقراض انواع و گونه های وحشی نباتی و حیوانی بنابر عدم توافق و سازگاری با تغییرات اقلیمی؛
- وزارت زراعت، آبیاری و مالداری به منظور کاهش اثرات محیط زیستی و تغییرات اقلیمی با تدوین و تطبیق برنامه های متعدد سعی و تلاش نموده تا اثرات منفی محیط زیستی بخصوص بروز حوادث طبیعی را با انجام فعالیت های ذیل تا حد ممکن کاهش و تحت کنترول نگهدارد؛
- تولید بیشتر از سه میلیون اصله نهال در سال و توزیع آن به مردم و ادارات جهت سر سبز نمودن ساحات عامه، پارک ها، شهرک ها، اطراف سرک ها و کمربندهای سبز شهری بمنظور بهبود محیط زیست و جلوگیری از آلودگی هوا؛
- احیاء و حفاظت جنگلات طبیعی و ساحات آبریزه ها در سطح کشور بمنظور گسترش فضای سبز و جذب گازهای گلخانه یی؛

- اعمار چکدم ها و حوض های ذخیروی آب بمنظور جمع آوری آب های باران، تقویت آب های زیرزمینی و جلوگیری از خسارات ناشی از بروز سیلاب ها؛
- احداث جنگلباغ های زراعتی (چنار، عناب، بید، زیتون و.) بمنظور گسترش پوشش جنگلاتی و فراهم نمودن مواد سوخت؛
- احیاء و حفاظت علفچرها، نباتات طبی و تثبیت ریگ های روان از طریق بذر مستقیم، غرس قلمه ها و بوته های مقاوم در مقابل خشکی؛
- حفاظت و تنظیم ساحات با ارزش ایکالوژیکی بمنظور تقویت تنوع حیات و زیستگاه های طبیعی حیات وحش؛
- انجام تحقیقات اساسی و توافقی جهت معرفی انواع مقاوم و سازگار با شرایط محیطی بخصوص خشکسالی و حرارت بلند؛
- تدویر برنامه های متعدد آگاهی دهی از طریق بسیج جوامع- تبلیغات چاپی صوتی و تصویری؛
- فراهم نمودن پروژه های بدیل معیشت برای جوامع متکی به منابع طبیعی جهت جلوگیری از قطع جنگلات طبیعی و کاهش فشار بالای سایر منابع؛

نظر به نیازمندی فعلی در سطح ملی انجام فعالیت های فوق کافی نبوده، نیاز مبرم دیده می شود تا به راه اندازی برنامه های آگاهی دهی از طریق انجمن ها، منابر و تبلیغات چاپی و صوتی، راه اندازی حشرهای ملی و فعالیت های رضاکارانه به سطح ولایات ولسوالی ها قریه جات بمنظور احیاء و حفاظت منابع طبیعی و گسترش فضای سبز بر مشکلات محیط زیستی فایق آییم.

ترانسپورت، صنعت، افزایش نفوس، استفاده از آب های زیر زمینی برای کشت زراعت، قطع جنگلات، تبدیل زمین های سرسبز به زمین رهایشی، خشک سالی از جمله عواملی است که در قسمت تشدید مشکلات محیط زیستی نقش بارز داشته ولی بخاطر رسیدگی به اکثریت این مشکلات لازم است از منابع طبیعی (جنگلات علفچرها و حیات وحش) موجود حفاظت و در قسمت گسترش آن اقدام همه جانبه و بموقع باید صورت گیرد.

و من الله التوفیق

د افغانستان د علومو اکاډمۍ څېړنیز سیمینار ته د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت پیغام

د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت، د علومو د اکاډمۍ د طبیعي – تخنیکي علومو د محترم معاونیت نوښت ته چې په دې حساس وخت کې یې د هیواد د یوه ډېرې ارزښتناکې او جدي ستونزې (بررسي محیط زیست در افغانستان، پرابلم ها و راه های حل آن) تر عنوان لاندې علمي څېړنیز سیمینار دایروي، د قدر په سترګه ګوري.

لکه څرنګه چې ټولو ته معلومه ده زموږ د ژوند چاپیریال د دریو عمده برخو (خاوري اوبو او هوا) څخه تشکیل شوي دی. زموږ د هیواد بزګران د ټیټې کچې له کبله دا توان نه لري چې د نورو بډایو هیواد د بزګرانو په څېر په خپلو کروندو کې ډېري کیمیاوي سرې استعمال کړي، نو ځکه د خاورې ککړتیا زموږ په هیواد کې فعلاً دومره د اندېښنې وړ نه ده، خو یوازې په هغو ځمکو کې چې نباتي فرش نه لري، میلان لرونکي او لوڅې وي؛ د اوبو په واسطه د خاورې د تخریب امکانات ډېر دي. اوس مهال د هیواد اوبه او هوا د مختلفو عواملو له کبله د جدي ککړتیا سره مخ دي. د ښارونو د څښاک اوبه د ډېر نفوس او جذبي څاګانو له امله داسې ککړې شوي دي چې اوس د بیلګې په توګه د کابل د ښار په ډېرو سیمو کې د ځمکې لاندې اوبه د څښاک وړ نه دي. همدا ډول په ښاري سیمو کې د ډېر نفوس او زړو ګاډو د شتون له امله د ښارونو په تېره بیا کابل هوا د تنفس کولو وړ نه ده او له بده مرغه زموږ دغه یو وخت ښکلی او سمسور ښار د نړۍ د څو ککړو او ناپاکو شارونو په ډله کې شمیرل کیږي. سربېره پر دې په حمامونو او استوګنیزو ښار ګوټو کې د ژمي په موسم کې د پلاستیکونو زړو ټایرونو او د ډبرو سکرو غیر معیاري استعمال د ښار د هوا د ککړېدو سبب ګرځي.

په کلیوالیو سیمو کې تر ټولو ستره ستونزه د طبیعي شتمنیو (ځنګلونو) بې کچې او بې باکه له منځه وړل او ویجاړي ده. د وروستیو څو کلونو پرله پسې وچکالیو له امله د کلیوالي سیمو اقتصاد ته بې کچې زیان رسېدلی دی او کلیوالي بیوزلي خلک یې د ډېرو ستونزو سره مخامخ کړي دي. دغه بدمرغه پدیدې کلیوال دې ته اړ کړي دي چې د خپلو کلیو شاوخوا ځنګلونه او څرځایونو څخه بې باکه ګټه اخیستنه پیل کړي. د دې بې باکه ګټې اخیستنې په پایله کې ځنګلونه او څړ ځایونه په سپېرو ځمکو او

بیدیاوو بدل شوي دي.

تاسو ته معلومه ده چې ځنګلونه سربېره پر دې چې د یوې سیمې د ښکلا سبب ګرځي، شاوخوا سیمو ته پاکه هوا چمتو کوي؛ د اقتصادي پلوه د ځینو میوو لکه جلغوزي، پسته، غوزان، توتان، سنځلې او داسې نورو او ورسره د ودانیو او سون لپاره د لرګیو د چمتو کولو شه سرچینه ده. همدا ډول ځنګلونه د اورښت په موسم کې د ځمکې تل ته د اوبو د جذب او د ځمکې لاندې اوبو د کچې د لوړېدو سبب هم ګرځي او ورسره د سیلابونو د رامنځته کېدو او د خاورې د تخریب او پرېمینځلو مخنیوی کوي. څرنګه چې د ځنګلونو له منځه وړل د اورښتونو په وخت کې د زیان رسوونکو سیلابونو د منځته راتلو او د تخریب سبب ګرځي، له دې کبله کلي، کرنیزې ځمکې او باغونه ویجاړېږي چې موږ په هیواد کې د سږني کال ورستي سیلابونه د دې طبیعي ناورین ښه مثالونه دي. د نوموړو سیلابونو له کبله سږ کال اوړی (دوبی) کرنیز حاصلات او سبزیجات تر ختو او خاورو لاندې شول او د بیوزولو بزګرانو د کال خواري هسی اوبو یوړه او په پایله کې یې د پیازو، رومي بانجانو او نورو ترکاریو قیمتونه داسې کچې ته ورسېدل چې چا یې ګومان هم نه کاوه او تراوسه یې لا قیمتونه به بوګنوونکي توګه په مخ لوېدو روان دي.

پورتنیو څرګندونو ته په پام کې نیولو سره د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت د لاندینیو لارو چارو د پلي کولو وړاندیز کوي او هیله لري چې د نوموړي علمي څېړنیز سیمینار ګډونوال او مسوولې اداري نوموړو وړاندیزونو ته چې د ټول ملت غوښتنه ده، پاملرنه وکړي څو زموږ د هیواد چاپېریال تر دې هم ناوړه ته حالت ونه رسېږي اوسني نسل د راتلونکي نسلونو د ملامتي څخه خلاص شي.

د کلیو د بیا روغونې او پراختیا وزارت وړاندیزونه

1. په ښاري سیمو کې دې زړو موټرو ګرځېدل په جدي او بېړني توګه بند شي، څو ښاري چاپېریال ته د هغو د تورو او زیان رسوونکو لوګیو د خپرولو مخنیوی وشي.
2. په حمامونو او ښارګوټو کې دې د زړو ټایرونو، پلاستیکونو او ونورو چاپېریال ککړونکو توکو د سوزولو څخه مخنیوی وشي او د تودوخې د سیستم پر سر دې خامخا فلترونه ولګول شي څو ښاریان د نوموړي تورو او زیان رسوونکو لوګیو څخه په امان او د ناوړه تنفسي ناروغیو څخه بچ شي. دې ستونزې ته د راتلونکي

ژمي په موسم کې جدي پاملرنه په کار ده.

3. ښاروالۍ باید په استوګنیزو سیمو او ښارګوټو کې په جدي توګه د جذبي څاګانو کیندل بند کړي او د داسې څاګانو د کیندونکو او پکاروونکو سره دې جدي او قانوني چلند وشي.

4. د کابل ښار د هوا د ککړتیا د مخنیوي په موخه دې د نورو لارو چارو سربېره د کابل د شاوخوا لوڅو او لغړو غرونو او غونډیو (تپو) په لمنو کې هغه بومي ونې چې د کابل د هوا سره ښه توافق لري: شینګ، پشه خانه، عکاسي، توتان، ناجو او د قلعه زمان خان او احمد خان او احمد شاه بابا مینې په شاوخوا غونډیو (تپو) کې دې د هغو سربېره غزونه (ګز)، سنځلې او داسې نور چې د مالګینو خاورو سره ښه توافق لري کښېنول شي چې له یوې مخې د ښار لوڅ غرونه او غونډۍ زرغوني شي او د بله پلوه د ښار هوا په طبیعي توګه چاڼ او تصفیه شي.

5. په کلیوالي سیمو په تېره بیا د ځنګلونو په شاوخوا کلیو کې د خلکو او کلیوالي شوراګانو سره دې معلوماتي او خبرتیایي غونډې وشي او هغوی دې وهڅول شي څو د ځنګلونو د یو مخیزې یا بشپړې غوڅونې یا ریبلو څخه ډډه وکړي او د یوې ونې د غوڅولو پر ځای دې لږ تر لږه درې نیالګي کښینوي؛ په دې توګه به هم دوی د طبیعي شتمنیو څخه معقوله ګټه واخلي او هم به راتلونکو نسلونو ته ځنګلونه په میراث پاتې شي؛ چې دې ډول کړنو ته پایښتناکه یا دوامداره پرمختیایي کړنلاره وایي.

6. په کلیوالي سیمو کې دې د ځنګلونو د شاوخوا سیمو لپاره د برښنا او ګاز سهولتونه چمتو شي څو هغوی د سون لپاره د لرګیو څخه کار وانه اخلي او ځنګلونه د له منځه تلو څخه وژغورل شي.

7. د کرنې، اوبو لګولو او مالدارۍ وزارت ته پکار دې چې د غنمو او نورو غلو دانو او کرنیزو نباتاتو داسې تخمونه او هغه میوه دارې او بې میوې نیالګي ترویج او تکثیر کړي چې لږدو اوبو ته اړتیا ولري او د وچوبې په مقابل کې مقاومت وکولای شي.

8. د دې علمي څېړنیز سیمینار د پوهانو او تخنیکي ماهرانو وړاندیزونه دې د کاغذ پر مخ پاتې نه شي، بلکې نوموړي وړاندیزونه د جدي ونیول شي او هغو ته باید د امکان په صورت کې هر څه ژر د عمل جامه ور واغوستله شي.

و من الله التوفیق

پیام ریاست پوهنتون کابل

الحمد لله وحده و الصلاة وألسلام علی من لا نبی بعده

« اَللّهُ الَّذيْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَأَلاَرْضَ وَأنزَلَ مِنَ السَّماءِ مَاءً فَأَخرَجَ بِه مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزقًا لَکُم وَسَخَّرلکم الفُلكَ لِتَجرِیَ فِی البَحرِ بِامرِهِ وَ سَخَرَ لَکُم الانهارَ،َ و سخَرَ لَکُمُ الشَمسَ والقمَرَ دآئبینَ وَ سَخَرَ لَکُمُ اللیلَ وَالنَہارَ. وَآتا کُم مَن کُلَ مَا سَألتُمُوهُ وَاِن تَعُدُو انعمَتَ اللهِ لاَ تُحصُوهَا اِنَ الانسَانَ لَظَلُومُ کَفَار »

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدُ فِيهَا وَ يُهْلِكَ الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ وَاللهُ لا يُحِبُّ الْفَسَادَ

لکه ځنګه چې تاسو پوهېږئ ، بشر هغه وخت خپل چاپېریال ته متوجه شو کله چې د خپلو نا مناسبو کړنو په ترڅ کې یې له ستونزو سره مخ کړ. د عامه پوهاوي او ارزښت له مخې په 1972 کال نړیوال سازمان ماده تصویب کړه چې په هغه کې یې 5 د جون د ژوند چاپیریال نړیواله ورځ اعلان کړه او موخه هم دا وه ترڅو بشر خپل چاپیریال ته پام وکړي او هغه کړنې چې د چاپیریال برخو ته زیان رسوي متوقفې یا کمې کړئ.

ورځ تر بلې د چاپیریال ویجاړتیا او ککړول او له هغه څخه منځته راغلې ستونزې د دې لامل شو چې دولتونه د هغه لپاره لارې چارې پیدا کړي . په بیلابیلو نیټو کې بیلابیل کنوانسیونونه دایر شول ترڅو یادې ستونزې حد اقل ته ورسوي ، په هکله یې بیلابیل پروتوکولونه لاسلیک شول چې افغانستان هم یو شمیر زیات کنوانسینونه او پروتوکولونه لاسلیک کړل . د ژوند چاپیریال د ځمکې په کره کې د ژوند یو ټولګه ده چې په یو پیچلي او په پوره ډول تړلي سیستم کې یو له بل سره وصل دي . سالم ژوند ته د ادامې لپاره د دې ټولګې ساتل ډیر اړین دي.

د هغو لاملونو چې د ژوند چاپیریال یې له ستونزو سره مخ کړئ ، پیژندل او له هغه سره د مبارزې لپاره مناسبې کړنلارې او عامه پوهاوی بل تر هرڅه اړین بلل کیږي. د چاپیریال ساتنې متخصصین، د ځمکې د کرې د ویجاړیدنې او ککریدنې اصلي لامل انسان بولئ . سربیره پر دې انسان د پرمختیا او کلتور جوړونې ادعا لري .

خو هغه چاپیریال چی خپله پکې ژوند کوې ، ککړوي. لکه ځنګه چې چاپیریال او چاپیریالي ستونزې تر ډیره بریده سرحد نه پیژني نو د افغانستان چاپیریال هم تر

فوق العاده فشارونو لاندې قرار لري چې یاد فشارونه طبیعي، مصنوعي ملي او نړیوال لاملونه لري. د طبیعي فشارونو لکه و چکالی، سیلونه، زلزلې واوره ښوییدنه، ځمکه شوییدنه، بیلابیل نباتي او حیواني بیماریو سربیره د طاغوتي زبرځواکونو یرغلونه او غیر انساني کړنې د دې لامل شوي چې د افغانستان د چاپیریال هر اړخ زیان وومومي. ځینې ستونزې چې له یادو لاملونو څخه د افغانستان چاپیریال ته متوجه شوي عبارت له دښتي کیدنه ، د ځنګلونونه له منځه تلل، د خاورې او اوبو تیزابي کیدل، د شرینو اوبو د سرچینوکمیدل، د خاورې تخریب، له زهري توکو څخه زیات کار اخیستل او چاپیریالي ککړتیا څخه ده. د یادو ستونزو د حل لپاره څه باید وشي؟

انسان اشرف مخلوق ده او الله ج هغه د عقل خاوند کړي چې په ترڅ کې به خپلو مسؤلیتونو ته پام کوي او د خپلو کړنو په وړاندې مسؤل ګڼل کیږی. د چاپیریال ویجاړول، د راتلونکو نسلو په وړاندي خیانت بلل کیږي. د (**كُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلاَتُسْرِفُوْا**) به استناد سره باید به مصرف کې سپما وکړو ځکه چې سالمه استفاده د سالم چاپیریال ضامن ده.

د کمو پاتې شونو تولید، د انسان او چاپیریال د روغتیا او بقا ضامن ده. د هغو پاتې شونو بیا کارونه چې وړتیا یې ولري، بیا کارونه له یوه پلوه په سرچینو فشار کموي او له بل پلوه د ککړتیا کچه را کموي .

د ژوندیو ډولونو ساتنه په اصل کې د ژوند دوام ده ، نو د ژوند ډولونو ساتل د تل پاتې پراختیا یوه بیلګه ده له بلې خوا خالق ج بي هدفه ندي خلق کړي او د الله تعالی د خلقت مجسم حکمت څرګندونه کوي. د ژوند ډولونه په اصل کې د بشري اړتیاوو د پوره کولو لپاره مرسته کوي . نو د ژوند د ډولونو ساتنه د سالمو ایکوسیستمونو لپاره ارین شرط دي. د یادو ستونزو د رفع کولو لپاره باید د هنډ پرنټ له موډل څخه کار واخلو یعنې هره ستونزه چې مونږ د ژوند چاپیریال ته متوجه کړې، هغه خپله له منځه یوسو او یا حد اقل ته یې ورسوو.

په درنښت

دکتور اسامه عزیز

د کابل پوهنتون رئیس

پیام پوهنتون پولی تخنیک کابل

پوهنتون پولی تخنیک کابل به عنوان یک نهاد عرضه کننده ی نیروی متخصص ومسلکی در جامعه، توجه به محیط زیست را یکی از اولویت های خود و دولت در قرن 21 می داند. داشتن محیط زیست مناسب و مطلوب یکی از آرزوهای کشورها محسوب گردیده و تأثیر مستقیم روی زندگی مردم دارد.محیط زیست به همه ی محیط های که در آن زندگی جریان دارد، گفته می شود. مجموعه یی از عوامل فزیکی خارجی و موجودات زنده که با هم در کنش هستند، محیط زیست را تشکیل می دهند و بر رشد، نمو و رفتار موجودات تأثیر می گذارند.محیط زیست در مفهوم وسیع آن، نام دیگر « کره زمین» است. آب، هوا، خاک، دریا، جنگلات، حیات وحش تا مناظر طبیعی و حتا بناهای تاریخی و فرهنگی و رابطه این ها با انسان، بخشی از محیط زیست است. اکنون وضعیت محیط زیست به طور عملی و نظری نیاز به توجه دارد. محیط زیست در افغانستان از ناحیه های متفاوت بیمار است. این بیماری، محیط زیست و منابع سرشار آن را از خدمت سالم باز داشته است. حرف زدن از محیط زیست در سطح پایین و بالا، پس از حقوق، اقتصاد و فرهنگ، در رده آخر قرار گرفته است. در حالی که به طور ناسالم مورد استفاده قرار می گیرد. مشکلات محیط زیستی مثل آلوده گی هوا، وضعیت محیط زیست افغانستان را روایت می کند. آلوده گی هوا، به ویژه پایتخت، به بالاترین حد خود رسیده است. کابل تا سرحد آلوده ترین پایتخت جهان رسیده است. میزان مرگ و میر از این سبب قابل توجه است. با در نظر داشت اهمیت موضوع، برخی از اقدامات درازمدت، میان مدت و کوتاه مدت را می توان این چنین برشمرد: افزایش آگاهی جامعه چه به طور رسمی، مثل افزودن مضامین زیست محیطی در نصاب وزارت محترم معارف و هم چنان آموزش و آگاهی مردم از اهمیت و چگونگی برخورد با محیط زیست از طریق رسانه ها، مراکز آموزشی و کمپاین های عمومی و مساجد. توجه به تخصص گرایی در حوزه توسعه و محیط زیست، هم دولت و هم جامعه ی اکادمیک با آسیب شناسی این بخش، توجه ویژه را

در این مورد به کار ببرند. دانش جویان از رشته هایی که تقریبا˝ جامعه به حد مشبوع رسیده است، به سوی رشته های مثل توسعه، شهر سازی و محیط زیست روی بیاورند، دولت نیز برای کارمندان خویش دوره های فشرده این حوزه را فراهم سازد.در پایان پوهنتون پولی تخنیک کابل از برگزاری چنین سمینارهای علمی و تخصصی توسط آن اداره محترم کار پسندیده در راستای جستجوی راه حل پایدار محیط زیست افغانستان دانسته، از آن حمایت همه جانبه نموده و می ستاید. این پوهنتون آرزو دارد که اداره محترم اکادمی علوم افغانستان سمینارهای متعدد را روی موضوعات مختلف با همکاری افراد متخصص و مسلکی برگزار نماید و راه حل های سازنده و مفید به ادارات ذیربط ارایه نموده تا باشد کشور به سوی پیشرفت و ترقی سوق داده شود.

با احترام

پوهنوال دیپلوم انجنیر عبدالرشید اقبال

رئیس عمومی پوهنتون پولی تخنیک کابل